

Նայրը և լեզուի վերաբերությունները: Մի հայ ընտանիք դուռն է Մոսկվա և այնտեղ ապրելով, այդ ընտանիքի մէջ մի մասնակ է ծնվում: Նա մասնավորեցնից կարծիս ընտելացած է կատարելապէս ռուսաց լեզուին, որ և համարվում է նրա մայրենի լեզուն: Նրա հայրն ու մայրը նրա հետ երբեք են խօսում հայերէն լեզուով: Երբեք չեն ծնված լեզից երբեք մի հայերէն խօսք չէ լսել: Նա լիութեամբ է տասն և չորս տարեկան, երբ նրա հայրն ու մայրը, վերադառնալով Ռիֆլիս կամ Երևան, որտեղն էլ իրանց հետ են բերում: Իսկ ահա երկխափ, որ իր կենսութեամբ երբեք հայոց լեզուի մի խօսք է լսել, սկզբից չէ էլ կարող չօրհի հայոց լեզուն և իսկով լիութեամբ լեզուից, սկսում է տասն և որս տարեկան հասակում: Նոր սովորել հայոց լեզուն և շատ շուտով ընտելանում է այդ լեզուին, կարճ ժամանակում կատարելապէս տիրանում է այդ լեզուն: Այնպէս որ միաժամանակ հայ ընտանիքի հետ կիկ է մեր երկրումն ապրելու և մի բուն ռուս ընտանիք, որ նայապէս ի տասն և չորս տարեկան որդի ունի, որ նոյնպէս սկսում է անմիջապէս հայերէն սովորել: Ինչէն որ հայ մասնավոր արդէն կարողացել է տիրապետել հայոց լեզուն, չը նայելով որ ռուս մանուկի պէս ոչ մի խօսք հայերէն չէ իմացել, չէ օրհի երբեք հայերէն, չէ էլ լսել հայոց լեզուից: մի հայտն, — ռուս հասակակից մանուկը հայերէն կարողանում է այդ իրան համար կատարելապէս խորթ լեզուի ամենասկզբնական կանոնները սովորել և մանաւանդ շատ զոտարանում է քրտասանիք բառերը:

վա, այնտեղից կուղևորվի Տուրքեստան: Ս. Պետերբուրգի երկաթուղու կայարանի վրա նրան հանդիմով ծանապարհ գրին սլավոնական մասնագործի ներկայացուցիչները, նախկին կամաւորները և ժողովուրդը:

ՕՐԵՈՒ, 1 սեպտեմբերի: Երէկ երեկոյան երկու հրդեհներ պատահեցան կանեփի պահեստների մէջ: Վնասը 100 հազար ռուբլուց անէլի է:

ԲԱՊՈՒ, 1 սեպտեմբերի: Նաւթային գործի զարգացման համար տեխնիկական ընկերութիւնը հարկաւոր համարեց. երկաթուղիների վրա նաւթ այրել, մոցնել նաւթի համար վազմունքներ, կերօսին ծանապարհաձախսի փոքրացնել, հակել կերօսին յատկութեան վրա, կառուցանել Պետրովսկ-Վլադիկովսկան երկաթուղու գիծ, Պետրովսկի նաւահանգիստը ընդարձակել, առետրական նաւազնացութիւն հաստատել Ուրալ գետի վրա, Բաթումի նաւահանգիստը կառուցանել և նաւահանգստներից դուրս տանելով նաւթային արդիւնքները վերադարձնել:

ՆԻՃՆԻ-ՆՕՎՊՕՐՕՒ, 1 սեպտեմբերի: Սարմովի մօտ կանչեցան կերօսինով բեռնաւոր վաճ երկու նաւեր այրվեցան: Տօնավաճառը դատարկվում է:

ԲԻՐՍՎ, 1 սեպտեմբերի: Օգոստոսի 29-ին այրվեցաւ փոստային զրասնեակը և 4,000 ռ. դրամական թղթակցութիւն:

ԿՐՕՆՏՏՍ, 1 սեպտեմբերի: Միջերկրական ծովից իսկոյն եկաւ «Петръ Великій» նաւը, որի վրա հասաւ յայտնի ճանապարհորդ Միկուլա-Մակլայ:

ՎԻԷՆԱ, 1 սեպտեմբերի: Տրիկուպիս մի շրջաբերականով յայտնեց, որ Յունաստանը

կը սկսի պատերազմական դրոշմով թիւններ, եթէ Բ. Դուռը չի զիջանի սահմանակից վիճելի բոլոր կէտերը:

ԼՎՕՎ, 1 սեպտեմբերի: Շուտով պէտք է լինի յոյն-կաթոլիկական միտրօպոլիտի և կոնսիստորիայի կատարեալ վերակազմութիւնը: Այսօր Ույելյայէ-հետախուզեց թըշնամու գիւրքերը: Անգլիացիները երեւի էգուց յարձակումն կը գործեն:

ԿԱՏԱՐՈ, 1 սեպտեմբերի: Այբանցիների անդադար յարձակումների պատճառով Պօղ-գորիցայի վրա ջերնօգորիան բողոքագիր ուղարկեց Բ. Դրանը և զանգատ պետութիւններին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 սեպտեմբերի: «Голосъ» լրագիրը հաղորդում է, որ նահանգապետները հրաման ստացան մինիստրից հինգ հինգ ստորաշիններ նշանակել թագաւորութեանը ներկայ գտնվելու համար: Օգոստոսի 30-ին զործարանատէր Խլենիկով ներկայացրեց թագաւորին էմալի վրա նկարած թագաւորի պատկերը կապոյտ թաւշէ շրջանակով, բրդիլանտի թագով զարդարված և մեծ բրդիլանտի ծածկված: «Нов. Время» լրագիրը հաղորդում է, ծովային մինիստրութեան կառավարիչը առանձին ուշադրութիւն է դարձնում, որ զծային նաւերը կատարելապէս ապահոված լինեն զինւորութիւնը և ծովը ուղեւորվելու արագութեան վերաբերութեամբ, որ օտար ծովեր ուղարկվեն այնպիսի նաւեր, որոնք ծովային և պատերազմական կողմերից կատարելապէս փորձված են:

«Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, օգոստոսի 29-ին չերնօգորիական իշխաւոր ծագործութիւն կարելի է արդիւնաբերել միմիայն մայրնի լեզուով. այդ ստեղծագործութիւնները, որոնք կազմում են մի ցեղի, մի ազգի, մի ազգի հատի մասեր ինքնուրոյն կեանքի, ուղեղի մեւտաւոր ինքնուրոյն պաշտօնակատարութեան ամենաբարձր արտայայտութիւն, կարող են կատարվել միմիայն այն լեզուով, որ յատկ է մարդու ֆիզիոլոգիական, ցեղական առանձնայատկութիւններին: Այդ ստեղծագործութիւնները սրանք են, փիլիսոփայական ինքնուրոյն վարդապետութիւն, բոման, վէպ, բանաստեղծութիւն և այլն:

Պատմութիւնից մեզ յայտնի են օրինակներ, որ մի ազգ, որ մոռացել է իր մայրնի լեզուն և որին հանգամանքները պատուաւորել էին մի օտար ցեղին պատկանող լեզուն, նա կորցնում էր մեւտաւոր ստեղծագործութեան ընդունակութիւնը: Ալաւական ցեղին պատկանող չէին ազգութիւնը կորցրել էր իր մտաւոր ստեղծագործութեան ընդունակութիւնը, մինչև որ այդ ազգի մէջ գերմանական կալուտուրայի գերազանցութեան աղբյուրութեան տակ, գերմանական լեզուն տիրապետող էր մնում, մինչև որ նա չը վերադարձաւ ուղիական լեզուի գործածութեանը: Էլլաւային կարող է քաղաքական տեսակետից անելի համակրել Ֆրանսիային, քան թէ Գերմանիային, բայց երկու հարկեր տարի որ Էլլաւայ մնաց Ֆրանսիայի տիրապետութեան տակ, նա թէև ընդայից Ֆրանսիային երեւի զինուորականներ Զօլի պէս, գիտնականներ քիմիկոս Վիլլիգի պէս և անթիւ քաղաքական մարդիկ, բայց չարդիւնաբերեց ոչ մի Ֆրանսիայի բանաստեղծ, ոչ մի ժողովրդական գրող, ոչ մի մտաւոր ստեղծագործող: Մինչև որ ռուս բարձր դասակարգը, արխատօրատիան (աղետականութիւնը) կրթվում էր Ֆրանսիայի լեզուով, նրանց չը դուրս եկաւ ոչ մի ժողովրդական ռուս գրող: Վերադարձած լինելով մայրնի լեզուն, ռուս բարձր դասակարգը չորսուեւ հայրենիքին Տուրգենևի, Կոմ Տօլստոյի պէս ժողովրդական գրողներ: Մի հայ կատարեալ կերպով սովորած լինելով մի օտար լեզու և հաւաքած լինելով գիտութեան մեծ պաշար, կարող է օտար ազգի մէջ գիտնական դառնալ: մի Գամբարով, մի Ներսէսով կարող են ռուս համալսարաններում դասախօսութիւններ կարգաւ իրաւաբանութիւնից, մի Արէլանց, մի Անդրէաս Արծրունի կարող են գերմանացի ուսանողներին, գերմանական համալսարաններում, քիմիա կամ միներա-

լը իր դասեր հետ ուղեւորվեցաւ Պետրովսկի մայր եկեղեցին և հանգուցեալ կայսրի և կայսրուհու գերեզմանի վրա երկու պսակներ դրեց սպիտակ վարդերից: Երեկոյան իշխանը իր աղջկերանց ուղեւորեց Սմօլնի ինստիտուտ և աշակերտութիւններին 250 ֆունտ կոնֆետ ուղարկեց: «НОВОЕ Время» լրագիրը հաղորդում է, որ օգոստոսի 31-ին չերնօգորիական իշխանին ներկայացաւ սլավոնական ընկերութեան պատգամաւորութիւնը: Բեսառեթվ-Բիւմին ողջունեց իշխանին, իբրև զինուորի և բանաստեղծի, որ սրով և ոգեւորված բանաստեղծութիւններով պահպանում է իր ժողովրդի կապերը Ռուսաստանի հետ: Իշխանը պատասխանեց, որ միշտ հաւատարիմ կը մնայ ռուս ժողովրդին և նրա դադափարին և որ սլավոնական համակրութիւնը ընդհանուր յաղթութիւնների օրերից յետոյ ոչինչով չէ կարող թուլանալ: Բարձրագոյն հրամանով օգոստոսի 31-ից նշանակված են. Նիժնեգորոզի նահանգապետ Բեզակ հեռագիրները դիւրեկտօր, Արխանգելսկի նահանգապետ Բարանով Նիժնեգորոզի նահանգապետ:

ՄԻՋԱՋՈՒՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԵՆՆՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 սեպտեմբերի: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, թագաւոր կայսրը ուղարկեց չերնօգորիական իշխանին Անդրէյ Պերվոպլաննու շքանշանը: «Голосъ» լրագիրը հաղորդում է, նահանգապետները ներքին գործերի մինիստրից հրաման ստացան նշանակել հինգ հինգ ստորաշիններ թագաւորութեանը ներկայ գտնվելու համար:

Լօգիա սովորեցնել, նոյն իսկ զիւտեր անել գիտութեան մէջ, կարող են հռչակվել անգամ,—բայց ոչ Գամբարով, ոչ Ներսէսով, ոչ Արէլանց, ոչ Վիլլիգի, ոչ Մարկուս, երբեք չեն կարող ոչ ռուսաց, ոչ գերմանական ժողովրդական գրողներ, վիպաւորներ, բոմանիստներ, կամ բանաստեղծներ դառնալ, չեն կարող գերմաներէն կամ ռուսերէն լեզուով ստեղծագործել:

Ուրիշ կողմից, եթէ հայը կարող է ստեղծագործել, նա այդ կարող է անել միմիայն հայերէն լեզուով: Եթէ եղան մի մէջ մտաւոր ինքնուրոյն ստեղծագործողներ,—լաւ են թէ վատ են այդ ստեղծագործութիւնները, դա ուրիշ խնդիր է,—եթէ եղան մի մէջ Արովան, Պէշիկթաշեան, Ալիշան, Նալբանդեան, Ռաֆայէ Պատկանեան, վերջապէս նորերը՝ Պօռնան, Իսֆիկ, Մուրզուկեանց, կամ Արաբեան,—նրանք կարող էին ստեղծագործել միմիայն հայերէն լեզուով և թէ ամենին չը գիտնային հայերէն, այլ, բնականաւոր, չաւ կատարեալ կերպով տիրապետէին մի որ և է օտար լեզու, նրանք հալիւ թէ որ և է ստեղծագործութիւն կարող էին արդիւնաբերել այդ օտար լեզուով, բայց դուք կը լինէին լաւ գիտնականներ, պաշտօնական և այլն:

Այդ բոլոր իմ ասածներից ինչ եղբայրացու թեանը կարելի է հասնել, որ սովորեցնելով հային իր մայրնի լեզուն, ոչ թէ այն լեզուն, որ հայը թոթովել է պատահամբ իր օրօրոցում, բայց այն լեզուն, որ յարմար է նրա ֆիզիոլոգիական կազմուածքին, մենք ապիւս ենք հայ անհատին միջոց կանօնաւոր կերպով մտաւորապէս զարգանալու, կատարելու, լիակատար, անսահման կերպով զարգացնելու իր ամբողջ մտաւոր և հոգեկան ընդունակութիւնները և ձգտելու մտաւոր ստեղծագործութեանը:

Իսկ եթէ, որպէս մանկավարժական ճշմարտութիւն, ընդունենք այն բնաբանը, թէ մայրնի լեզու մի ազգի համար այն լեզուն է, որով մանուկը օրօրոցից խօսել է,—մենք պէտք է ազատ թողնենք վրացախօս հային հիմնել իր համար վրացերէն լեզուով զարգող, արաբախօս հային արաբերէն լեզուով, քիւրդախօս հային քիւրդերէն լեզուով և այլն. և մենք, այն ժամանակ, ամենամեծ յանցաւորներ կը լինենք, մեղանշած կը լինենք մարդկային զգացմունքի, մանկավարժական գաղափարի դէմ, եթէ օտարախօս հայերի

լու համար և նշանակվածների ցուցակները ներկայացնել մինիստրութեանը: «НОВОЕ Время» լրագիրը հաղորդում է. երէկ զենեքալ ջերնեակով իր տեղը ուղեւորվեցաւ: «Русский Инвалид» լրագիրը հաղորդում է. Նիժնեգորոզի նահանգապետ Բեզակ նշանակված է հեռագիրների զիւրեկտօր, Արխանգելսկի նահանգապետ Բարանով Նիժնեգորոզի նահանգապետ:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 1 սեպտեմբերի: Ֆեռզի-փաշա օֆիցերների հետ ուղեւորվեցաւ ռուս-անատոլիական սահմանը ամրացնելու համար:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՒ, 1 սեպտեմբերի: Ույելյայէյ Տէլե-Կերիեր վրա յարձակվեցաւ առաւօտեան 4 1/2 ժամին: Քաղաքը վերցրած է Վերցրած են 40 թնդանօթներ, բազմաթիւ զէրներ: Եզիպտական զօրքեր ցրված են և փախչում են: Եզիպտացիներից սպանված են 2,000, անգլիացիներից 200 հոգի, գլխաւորապէս օֆիցերներ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 սեպտեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսակր առաջին շրջանի արժէ 94 ռ. 87 կ., երկրորդ 90 ռ. 75 կ., երրորդ 90 ռ. 75 1/2 կ., չորրորդ 90 ռ. 12 1/2 կ., հինգերորդ 90 ռ., Ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակր արժէ 214 ռ. 25 կ., երկրորդ 210 ռ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակր արժէ 89 ռ. 62 կ., երկրորդ 89 ռ. 60 կ., երրորդ 89 ռ. 37 կ., ոսկի 8 ռ. 21 կ.: Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 24 պէնս, Ամստերդամի վրա 124, 62 պէնս, ռուսաց 100 ռ. շամբուրդի վրա արժէ 204 մարկ 37 պֆ., Փարիզի վրա 253 ֆրանկ: Բօրսայի տրամադրութիւնը դանդաղ է:

մէջ հիմնէինք հայերէն լեզուով զարգանք: Բայց բացառելով մայրնի լեզուի զարգացումը բնաւորական, ճիշդ տեսակետից, եթէ չը սովորեցնենք օտարախօս հային, կամ առհասարակ հային, հայերէն լեզուն, մենք նրան միջոց չենք տալ լիակատար, անսահման կերպով զարգացնել իր անհատական մտաւոր և հոգեկան ամբողջ ոյժն ու կարողութիւնը, ուրեմն կը դատապարտենք նրան մտաւոր ստեղծագործութեան մէջ ապարդիւն, անպտղաբեր, ամուլ լինելուն: Սովորեցնել մանուկին մի լեզու, որ խորթ է նրա ֆիզիոլոգիական յատկութիւններին,—կը նշանակէ աղաւաղել նրա մտաւոր զարգացման բնական ընդունակութիւնները: Իսկ սովորեցնելով մանուկին նախ և առաջ իր մայրնի լեզուն, մենք աւելի ընդունակ ենք դարձնում նրան առհասարակ, ուրեմն և աւելի ընդունակ ապագայում օտար լեզուի բարձրագույն և կատարեալ կերպով սովորելուն:

Ուրեմն այս է մայրնի լեզուի նշանակութիւնը զարգացում. սովորեցնելով հային հայերէն լեզուն, հիմնելով հայի համար հայոց զարգացում, թէկուզ այդ հայը մոռացած լինէր հայերէնը, կամ երբեք իմացած չը լինէր նրան, և միշտ խօսած լինէր մի օտար լեզուով,—մենք օգուտ ենք բերում թէ հայ անհատին, և թէ ամբողջ մարդկութեանը: Հայ անհատին տալիս ենք միջոց արտայայտել իր մտաւոր և հոգեկան աշխարհայայտողութիւնը իր ֆիզիոլոգիական առանձնայատկութիւններին յարմար լեզուով, ուրեմն տալիս ենք նրան միջոց զարգացնել անսահման, լիակատար կերպով իր ամբողջ մտաւոր և հոգեկան ոյժը, միջոց ենք տալիս նրան ձգտել դէպի մտաւոր ստեղծագործութիւնը, իսկ մարդիկ ու թէ անը այն օգուտն ենք տալիս, որ վերադարձնում ենք նրան մի ազգութիւն, որ ընդունակ կը լինի մտաւոր ստեղծագործութեան, ընդունակ կը լինի, ուրեմն իր մեւտաւոր լուծման էլ միացնել ընդհանուր մարդկային մտաւոր ստեղծագործութեան հետ:

Գրիգոր Արծրունի

